

NIÇİN "AÇIK HAVA MÜZESİ" ?

İ. ENVER ALTINLI

IÜFF Tatbiki Jeoloji Kürsüsü

Daha önce "Açık hava Doğa Müzesi" ivedi gereksinmesi sınırlı bir çevreye veya çevrelere açıklanmıştı. Ölü kapalı müze veya müze çeşitlerinden tümünden değişik içerikli ve işlevli bu diri müze, yeryüzünde belki de en çok Türkiye'ye sayılamayacak yararları nedeniyle gereklidir. Bunlar aşağıda yazılı ve 28.6.1978 TBTA Ankara çağrılı "Doğa Tarihi Müzesi" toplantısında sözlü açıklanmıştır. Burada oybirliğiyle onaylanan girişimin, bağışlarla küçükten başlatılması; İstanbul veya Ankara da kurulması; var olanların durumu ve yenisine olası katkıları; sergileme, koruma, halka yayma, araştırma seçenekleri; Avrupa ve Amerikadakilerin evrimleri, vb yönlerinde uzmanlar düşüncelerini açıklamışlardır. Daha çok botanik ve zooloji dile getirilmiş; jeolojinin bir ağırlığı olmamıştır. Macaristandaki bir açık hava müzesi örneğiyle bu yazarın Genel Sekreter'e önceden yollanarak toplantıdan önce üyelere dağıtımını dilediği yazı kendisine bile iletilmemiş, ancak ilişkisi nedeniyle istemin Dr. O. Dora'ya yollandığı söylenmiştir. Böylece, Açık hava Doğa Müzesi'nin niteliği toplantıya katılanlara zamanında sindirilememiştir. Bu yüzden işlevlerin daha yaygın bir topluluğa açıklanması zorunlu bulunmuştur.

I. Artan nüfus ve yayılagiden kentleşme veya kente akın nedeniyle yurttaki doğa zenginlikleri hızla yok olmaktadır. Bu yalnız bitki örtüsü; kara, hava ve su hayvanları gibi canlılar için değil, fakat gelişigüzel yerleşme ve özellikle gecekondular, fabrika, tuğla ve taşocağı, çeşitli işletme vb. nedeniyle taş mostraları ve aralarındaki ilişkiler için de böyledir. Örg. İÜ. Fen Fakültesi Tatbiki Jeoloji Kürsüsü'nde Saha Jeolojisi dersi arazi uygulamaları alanları 25 - 30 iken, bu sayı şimdi 5 ten azdır. Bu alıştırılmalar için öğrenciler Gebze'den E ya ve Küçükçekmece'den W'ya götürülmektedir. Örg. İstanbul'un ünlü kimi içmesuyu kaynakları, gecekondular, lağım, hayvan ahır, yokedilen bitki örtüsü nedeniyle mikroplandırıldığından kapatılmakta, verimleri azaltılmaktadır. Yine İstanbul'un doğa zenginlikleri yansız, atalar ya da diğer tarih zenginlikleri acımasız ziyan edilmektedir. Örg. yurttaki bulunmuş biricik ilk insan ayak izi, zamanında korumaya alınmadığından kaybolup gitmiştir.

Doğa bilinci yaygınlığını yitirdiğinden, örg. jeolojinin türlü disiplinlerine hep meraklı öğrenci gelmemekte; yerbilimlerinin özel konu alanlarında araştırmacı ve uzman yetiştirilememektedir. O kadar ki kimi öğrenciye arazide mostraya, ve laboratuvarında mikroskopta ince keside baktırmakta sıkıntı çekilmektedir. Oysa ki, örg. Anglosakson ülkelerinde ünlü jeologlar, izci kamplarında jeolojinin çeşitli konularında geziler düzenleyerek, yeteneklileri erken devşirmektedirler.

2. Doğa, canlı ve cansız farkı olmaksızın, aralarında giren ve nazik ilişkili sistemlerden oluşmuştur. Hepsine toplu sır erdirilmesi çağımızın bir zorunluğudur. Sunko kolaylığı nedeniyle bölünegelmiş disiplinler, gerçekte bir bütündür. Bu bölüntüleri taşınmış olarak dolaplarda değil, fakat yerlerinde doğa ortamında ve aralarındaki bağlantılarla, kişisel gözlemlerle kavrama gereklidir. Canlılar, kayaların çürütmesinden türem ve toprağa, ayrıca da coğrafya koşullarına bağımlıdır. Kişilerin tekçe ve tomluca uygar davranışları, bu doğa dengesinin bilince sindirilmesine; ayrıca yargılama, değerlendirme ve tümünü bağdaştırma yeteneğine bağlıdır.

3. İlk Açık hava Doğa Müzesi için Bilecik İl merkezi ile istasyon arası ve yakın kenarları çok elverişlidir. Yolun S inde bir orman fidanlığı vardır. Gözetilen alanda konut, bahçe, vb. yoktur. Korumaya alınacak doğa kendini kolay yenileyecektir. İlk Osmanlıların ocağı Söğüt ve Sakarya boyu yakındır. Osman Gazi'nin kayınbabası Şeyh Edebali'nin Türbesi ilgi alanındadır. Çevre, orijinal bir coğrafya yöresidir. Uygarlıklara temel olagelmis jeoloji, İ Ü Tatbiki Jeoloji Kürsüsü'nün 1956 danberi bu dolayda sürdürdüğü Bitirme ve Doktora tezleriyle, adım adım denecek incelikte bilinmektedir. İlgilenenler, yere çizilmiş boyalı iz peşince, gerekli yerlerdeki açıklama levhalarını okuyarak, gözlemlerini sürdürecektir. Kitapçığını okuyarak yerbilimine akıl erdirecektir. Arazide görerek öğrendiklerini, kapalı salondaki duvar levhaları, jeoloji haritası ve kesitleri, graflar, tahliller, derlenmiş koleksiyonlar, vb. ile bütünelştirecek bilgisini kökendirilecektir. Kitaplarda buraya ve yöreye ilişkin jeolojinin türlü kollarına ilişkin yayınlar, İ Ü Tatbiki Jeoloji Kürsüsü'nde yapılmış Bitirme ve Doktora tezleri, vb. bulunacaktır. Uzmanlar, derledikleri gereçleri, buradaki koleksiyonlarla deneştirebileceklerdir. Görevliler ve uzmanlar, öğrenci ve halk gruplarına "Açıklanmalı Geziler" düzenleyeceklerdir. Eğer bir de Planetarium yapılırsa, burası bir "Yer ve Uzay Bilimleri Birimi" olacaktır.

4. İlgili alanı telörgüye alınarak, kısa sürede buradaki bitki örtüsü ve yerel hayvan topluluğu yenilenecektir. Bunlar için de, tıpkı jeoloji için olduğu gibi, özgül girişimlerle, gençlere, yetişkinlere ve uzmanlara yararlı kurumlar hazırlanacaktır.

5. Müzebilim ve müzebilimci, henüz bizde başlatılmamış uzmanlık kollarıdır. Bunlar, yurt dışında erken yetiştirilebilirler. 5 yıla kalmadan da, kendilerinden beklenenleri yerine getirebilirler. Uzmanlar, üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları, bu yönde yetişmediklerinden, bunlara ancak zaman zaman ve sınırlı yönlerde yardımcı olacaklardır.

6. İlk Osmanlı Tarihi, yerel etnografya, uygarlık coğrafyası, vb. için de müze, koleksiyon ve araştırma için gerekli belgelerle gereçler burada bulundurulacak, özel araştırmacılar özenlendirilecektir.

Bilecik kenti transit niteliklidir. Kent içinden geçip te dinlenmek isteyenler için bir piknik alanı, doğa bilgisi edinme olanağını da bulacaktır.

Açık hava Doğa Müzesi, türlü kuruluşların müze, sergi, vb. den, ve hatta Ulusal Park'tan değişik nitelikli ve işlevlidir. Çağın baş sorunu "Ortam ve Çevre Korunması" yönünde, ayrıncasız herkeste gerekli bilincin uyandırılması ve kişi ile kişileri aktif davranışa kayırması yönünden bu girişim giderek kendini zorlamaktadır. Böylece yönetenlerle yönetilenler arasında, amaca yönelik iş ve güç birliği böylece hazırlanmakta, davaya herkesin bilinçli katkısı sağlanmaktadır.

Elbetteki enbaştan üniversiteler, doğa ile ilgilenen özel ve tüzel kuruluşlara enbüyük ve güçlü yardımcıdırlar. Ne

var ki bu girişimi belki de en iyi TB TAK üstelenebilir. Bu yönde yöneticilerce belli bir tutum benimsenmelidir. Daha başlangıçta topluca amacı gerçekleştirecek bir program, ve ardından bütçe ve personel öngörülmalıdır. Bir "Yürütücü Komisyon", her bir disiplinden bir gönüllü ile idareci ve finansçıdan oluşmalı; olanakları hazırlamalıdır.

Daha sonraları, Bilecik Örneği'ne göre, N, E, SE, E, W, Orta Anadolu ile Trakya'da benzerleri öngörülmalıdır. Bunlardan kimileri deniz kenarı ve akarsu ağzında bulunursa, denizlerle nehirler gereğince ve yeterince öğrenilecektir. Böylece, kirlenmeleri, uğradıkları değişimler, gerekli önlemlere göre ekonomik yararlar sağlanacaktır. Bu yönde, İstanbulun başta gelen bir ağırlığı vardır.

Açık hava Doğa Müzesi kurmakta geç ve hatta çok geç kalındığından, ulusal kültürün vazgeçilmez temelini oluşturan böyle bir girişimin, olanağınca erken benimsenerek gerçekleştirilmesi yolunda, elbirliğiyle olanaklar ivedili aranmalı ve bulunmalıdır.

Bilecik Açık Hava Müzesi

I. ENVER ALTINLI *IÜFF Tatbiki Jeoloji Kürsüsü*

Doğadan doğrudan öğrenmenin yerine hiç bir şey tutamaz. Bu kişinin gözlem, kavrama, yargılama ve değerlendirme gücünü güçlendirdiği gibi, bilinçli bir yaşam sürmesini de sağlar. Kapalı müze nede olsa "ölü"; açık hava müzesi "diri" ve çok daha etkindir.

Yurdumuzun doğa, coğrafya, tarih, kültür, ekoloji, sosyoloji, ekonomi, tarım, orman, vb yönlerinden öngelikleri olan bir yöre Bilecik il merkezinin hemen E bitişindedir. Bursası jeoloji, botanik, zooloji, ekoloji vb için olduğu kadar doğa coğrafyası, osmanlı tarihi, türk uygarlığı, vb yönlerinden ilginçtir. I.Ü.F.F. Tatbiki Jeoloji Kürsüsü, 1958 den ve hatta 1938 den beri Manyas gölü-Beyazarı-Gevce-Uludağ arasının, Avrupa ve Amerikadakilere aşamasında modern jeolojisine bir çok bitirme tezleri ve doktoralarla başlamıştır. Bu alan içinde Bilecik il merkezi-istasyon yakını-Edebalı türbesi ile N yi arası bir "Açık Hava Müzesi" olacak sayısız üstünlüklere malikdir, ve hatta Avrupa ve Amerikadakilere üstün yönleri vardır. Burada bir veya birkaç, bölümler halinde, kapalı müze de aydınlatıcı kitaplar, kitapçıklar, koleksiyonlar, duvar levhaları, blok diyagramlar, graflar, vb bulunacaktır. Açık alanda jeolojiyi öğrenmede izlenecek yaya yolu, açık hava maketleri, piknik yerleri bulunacaktır. Bilecik, bir transit kenti olduğu yön-

le, buradan geçecekler için, yararlı bir dinlenme olanağı bulunacak, ve yöreye ekonomi yararları dokunacaktır.

Yine burası doğal bitki örtüsü ile hayvanları, coğrafya, tarih, türk uygarlığı, ortam, kıyafet, vb için toplu bir "Araştırma Özeti" olacak; tez öğrencileri araştırmacılar burada kurulacak kitaphk, laboratuvar vb de irdelemelerini sürdüreceklerektir.

Gözetilen alanda yerleşme yoktur. Tel örgü ile sınırlanacak alanın kamulaştırılması sağlanmalıdır.

Girişimin gerçekleşmesi için TB TAK başka olmak üzere, üniversiteler, MTA, DSİ, Orman, vb nin girişimi desteklemeleri sağlanmalıdır. Bir "Yönetim Kurulu" 3-5 kişilik olmalı, belli bir tutumla "Uzmanlar Kurulu"na olanaklar sağlamalıdır. Tasarımın yürütücü örgütü, herbir disiplinden oluşan bir "Uzmanlar Kurulu" olmalıdır.

Bu girişim 10-20.000.000 lira ile 3-5 yılda gerçekleştirilecektir.

Yurdun değişik yörelerinde, ileride kurulacak açık hava müzeleri için burası bir örnek olacaktır.

Yakın bir gelecekte, ilgililerle tasarım alanına toplu bir gezi kararı hızlandıracaktır.